

SINIR KENTLERİNDEKİ SURIYELİLERİN VE YERLEŞİK HALKIN GÜVENLİK ALGILARI: GAZİANTEP, İZMİR VE SZEGED ÖRNEKLERİ

Bezen Balamir COŞKUN
İzmir Policy Centre

Tuğçe KILIÇ
Szedeg Üniversitesi

1. Giriş

Bu çalışmada, Gaziantep, İzmir ve Szeged'deki Suriyelilerin ve bu kentlerde yaşayan yerel halkın güvenlik algıları tartışılmıştır. Gaziantep ve İzmir Suriye'de yaşanan krizin değişik dönemlerinde Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapmış sınır kentleri olduğu için seçilmiştir. Suriyelilerin her iki kente gelmeleriyle beraber bu iki kentin sosyolojik ve ekonomik yapısında önemli değişiklikler olmuş ve bu değişimler yerleşik kent halkının Suriyelilerden kaynaklı tehdit algılarının oluşmasına yol açmıştır. Çalışmada tartışılan bir diğer vaka ise Macaristan - Sırbistan sınırında yer alan Szeged kentindeki Suriyeli sığınmacıların ve yerleşik halkın güvenlik algılarıdır. 2015 yılında Sırbistan - Macaristan sınırı mültecilerin Avrupa'ya yaptıkları yolculuğun başlıca rotalarından biri haline gelmiş ve 2015 yılında 160.000 Suriyeli Macaristan sınırlarından giriş yapmıştır.¹

Suriyeli mültecilerin durumlarına insan güvenliği çerçevesinden bakıldığında, mülteci olarak yerleştikleri kentlerde karşılaştıkları ve sebep olduk-

1 Tomas Rafa .2015. 'Röske Horgos Refugee Camp'. New Nationalism. 15 Eylül, 30 Ağustos 2017 tarihinde <http://your-art.sk/?p=3015> adresinden erişildi.

ları güvenlik sorunlarının pek çoğunun haklar kaynaklı yani insani güvenlik tehditleri olduğu karşımıza çıkmaktadır. İnsan güvenliği bireylerin korkudan bağımsız olma (fiziki özgürlük), ihtiyaçlardan bağımsız olma ve onurlu bir yaşam sürme haklarını içeren bir güvenlik perspektifi olarak ele alındığında Suriyeli mültecilerin belli başlı insan haklarından yoksun bırakıldığı veya bu hakları kullanamadıkları gözlemlenmektedir.

Mültecilerin yerleştikleri kentlerde karşı karşı karşıya kaldıkları insan güvenliği durumlarının yanı sıra, mültecilerin kentteki varlığı da çoğu zaman kentin yerleşik halkı tarafından risk unsuru ve/veya güvenlik tehditi olarak algılanmaktadır. Bu çalışmada ele alınan İzmir ve Gaziantep kenti örneklerinde yerel halkın Suriyelilere yönelik tehdit algıları olduğu görülmektedir. Yerel halk arasında Suriyelilerin kentlere gelişiyse suç oranlarının yükseldiği, Suriyelilerin suç makinesi gibi olduğuna ve kent sokaklarında dilencilik yaygınlaştırdıklarına dair yaygın bir inanış vardır ve bu inanış halkın Suriyelilerin güvenlik tehditi oluşturduğuna dair algılarını güçlendirmektedir. Yerel halkın Suriyeli mültecilere yönelik tutumları söz konusu olduğunda Macaristan'da da durum farklı değildir. Pew'in Eylül 2016'da yaptığı Avrupalıların mülteci krizi ile ilgili algılarını anlamaya yönelik olarak yaptığı kamuoyu araştırmasının sonuçlarına göre Macar'ların yüzde 76'sı mültecilerin ülkelerinde terörizm riskini artıracığını, yüzde 69'u ise Suriye ve Irak'tan gelen mültecilerin kendileri için güvenlik tehditi oluşturduğunu ifade etmiştir.²

2. Gaziantep

Gaziantep kenti, yerel yönetimler ve Gaziantep halkı, 2011 yılında başlayan ve bu çalışmanın yazıldığı güne kadar devam eden Suriyeli mültecilerin kente yerleşme sürecinde çeşitli zorluklar ve güvenlik sorunlarıyla karşılaşmıştır. Her ne kadar kent Suriyelilere, Suriyeliler de kente aşına olsa da uzayan 'misafirlik' sürecinde hem Gaziantep halkı hem de Suriyeli mülteciler fiziksel ve insan güvenliği tehditleri ile karşı karşıya kalmıştır. Çok kısa bir zamanda kent nüfusuna eklenen 300 bin civarında Suriyeli, hali hazırda hızlı büyümeden kaynaklı altyapı sorunları yaşayan kent ve kent halkı için zorluklara yol açmıştır.

2 Jacobs Poushter .2016. 'European opinions of the refugee crisis in 5 charts', Pew Research Centre Factank, 16 Eylül, 10 Ağustos 2017 tarihinde <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/16/european-opinions-of-the-refugee-crisis-in-5-charts/> adresinden erişildi.

2014 yılında ‘Gaziantep’te Suriyeli istemiyoruz’ kampanyaları sosyal medyada örgütlenerek protesto gösterilerine başlamış, 2014 yazında bir Suriyelinin ev sahibini bıçaklaması ile Gaziantep’liler Suriyelilerle karşı karşıya gelmiştir. Parklarda ve metruk yerlerde yaşayan Suriyelilerin toplanarak kamplara gönderilmesi ile çatışma daha da büyümeden sona erdirilmiştir.³

Gaziantep kent merkezinde Suriyelilerin ve yerel halkın bir araya geldiği parklar ve toplu taşıma araçları gibi kamusal alanlarda Suriyelilerin sayısının artması yerel halkın tepkisini çekmeye başlamıştır. Suriyeli ailelerin, özellikle ilkbahar ve yaz aylarında zamanının hemen hemen tamamını ev dışında, parklarda geçirmesi yerel halkın Suriyeliler ile ilgili şikayetlerini artırmıştır. Yerel halk Suriyelilerin vakit geçirdiği kamusal alanlara çok zorunlu bir durum yoksa gitmemeye başlamıştır. Suriyelilerin kamusal alandaki görünürlüğüünün artması, parklarda ve alışveriş merkezlerinde vakit geçirmesi, Antep halkı arasında ‘ülkelerinde savaş varken bunlar burada geziyorlar’ tepkilerine yol açmış, Suriyelilerle ilgili önyargılar yaygınlık kazanmıştır. Birkaç ay kalıp ülkelerindeki sorunlar çözümlenince geri döneceklerini düşünerek Suriyelileri ‘misafir’ eden Gaziantep’liler, Suriyelilerin kalış süresi uzadıkça Suriyelilerle ilgili önyargılarını korku ve güvensizlik algılarına dönüştürmüştür.

Gaziantep’te yaşayan Suriyelilerin çoğunluğu kayıt dışı çalışmaktadır. Dolayısıyla, ihtiyaçlardan bağımsız olmaları söz konusu değildir. Çok kötü durumdaki evlere bile istenen yüksek ev kiralari, gündelik hayatı sürdürebilmenin pahalı oluşu, dil bariyeri, ekonomik sıkıntılar gibi durumlarla baş etmeye çalışmaktadırlar.⁴ Böylesine temel ihtiyaçların bile karşılanmadığı bir ortamda Suriyeli mülteciler kendilerini tehdit altında hissetmektedirler.

3. İzmir

İzmir’deki Suriyelilerin sosyo-ekonomik seviyeleri ile ilgili detaylı bir dokümantasyon çalışması olmamasına rağmen medyada çıkan haberler İzmir’de yerleşik Suriyelilerin çoğunun mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığı, bir kısmının da İzmir kentindeki deri üretimi yapan atölye ve fabrikalarda çalıştığını işaret etmektedir.

3 ‘Gaziantep’te Suriyelilere Saldırdılar’, Sözcü Gazetesi, 12 Ağustos 2014, 25 Ağustos 2017 tarihinde <http://www.sozcu.com.tr/2014/gunun-icinden/gaziantep-te-suriyelilere-saldirildilar-576138/> adresinden erişildi.

4 Mixed Migration Platform. 2017. REFUGEE, ASYLUM-SEEKER AND MIGRANT PERCEPTIONS IN GAZIANTEP AND KILIS, TURKEY. Quantitative Round, 29 Haziran 2017

Suriyeliler İzmir’i AB topraklarına geçiş için bir çıkış noktası olarak görmekte ve İzmir’e yerleşme amaçları yoktur. Ağustos 2017 Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) istatistiklerine göre İzmir’deki kayıtlı Suriyeli sayısı 115.356 iken bu sayı Gaziantep’te 339.697’dir. Türkiye ile AB arasında Mart 2016’da imzalan anlaşmadan önce günde yaklaşık 2 bin 500 Suriyeli deniz yoluyla Türkiye üzerinden Yunanistan’a geçerken bu sayı anlaşmadan sonra günde 100 kişinin altına kadar düşmüştür.⁵

Basmane semti ve çevresi 2015 yazından 2016 yılında imzalanan anlaşma yürürlüğe girene kadar Suriyelilerin Avrupa’ya geçmek için bekledikleri bir durak işlevi görmüştür. Bu dönemde bavullarıyla, parklar, sokaklar gibi kamusal alanlarda kalan, kendilerini Yunanistan’a götürecek araçları bekleyen Suriyelilerden dolayı kent halkı Basmane semtine küçük Suriye ismini vermiştir. 2015 yazında Basmane’de özellikle Kültürpark ve çevresindeki kamusal alanlarda yaşayarak Ege denizini geçerek Yunan adalarına ulaşmalarına aracılık edecek insan kaçakçıları bekleyen Suriyeliler İzmir Enternasyonal Fuarı’nın açılışının yaklaşmasıyla, fuar ziyaretçilerinin hoşuna gitmeyecek görüntüler oluşturdukları gerekçesiyle Basmane’den toplanılarak daha az görünür olacakları Atatürk Stadyumu gibi noktalara taşınmışlar, sonrasında ise kamplara gönderilmişlerdir.

AFAD yetkililerinin hem Suriyeliler hem de kent halkı için altını çizdiği güvenlik tehditleri fiziki güvenlik tehditleridir. İnsan güvenliği çerçevesinden bakıldığında ise fiziksel güvenliklerinin sağlanması adına Suriyeli mültecilerin en temel haklarından olan serbest dolaşım hakları ellerinden alınarak, kentteki kamusal alanlardan çekilmeye zorlanarak ‘çadır/konteynır kentlere’ yerleşmeye ikna edilmeye çalışılmıştır. Bu da fiziki özgürlüklerinin kısıtlanması anlamına gelmektedir ki, bu da insan güvenliği çerçevesinden bakıldığında kesinlikle bir güvensizlik durumudur.

Diğer taraftan, kayıt edilerek geçici koruma altına alınan ve İzmir’de ikamet eden Suriyelilerin ise şehir dışına çıkışları valilik kararıyla izne tabi tutulmuştur. Valilik bu uygulamanın amacının ‘mültecilerin kendilerine sunulan hizmetlerden gereği gibi faydalanabilmesinin, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanmasının ve göçmen kaçakçılığı suçuna karışan veya terör örgütleriyle ilişkisi bulunanların tespitinin sağlanması’ olduğunu belirtse de İzmir’e yerle-

5 Hüseyin Hayatsever .2017. ‘İzmir’deki Suriyeliler Yeni Bir Hayat Kurmaya Çalışıyor’, Sputnik Türkiye, 5 Nisan, 19 Ağustos 2017 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/roportaj/201704051027947164-suriyeli-siginmacilar-izmir/> adresinden erişildi.

şen mültecilerin ‘herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkını’ ellerinden almaktadır.

Kayıt yaptırmayan Suriyeli mülteciler en gerekli ihtiyaçları olan sağlık hizmetlerinden faydalanamamakta iken, İzmir kentinde yaşayan yerel halk ise Suriyelilerin rahatça ve ücret ödemediği tüm sağlık hizmetlerinden faydalanabildiklerini düşünmektedir. Yerel halka göre Suriyelilerin bu kadar rahat sağlık hizmetlerinden faydalanması sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmekte ve bu hizmetin asal kullanıcıları olan ‘vatandaş’ ikincil duruma düşmektedir.

Böyle bir yoksunluk içinde temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan Suriyeli mültecilerle aynı mahallelerde yaşayan İzmirli ise bu yoksul Suriyelilerin varlığını tehdit olarak algılamaktadır. İzmir’de yaşayan İzmir halkıyla kentin kamusal alanlarını paylaşan Suriyelilerin insan güvenliğinin ihtiyaçlardan bağımsız olma ve fiziki özgürlük yani korkudan bağımsız olma alanlarında pek çok doğrudan ya da algı düzeyinde güvenlik tehdidi ile karşı karşıya kaldıkları anlaşılmaktadır. Bütün bunların yanısıra onurlu bir yaşam sürme hakkı da zaman zaman hem Suriyelilerce hem de İzmir halkınca dile getirilen insan güvenliği konuları arasındadır.

Gaziantep örneği ile kıyaslandığında, İzmir’deki Suriyelilerin İzmir halkından doğrudan kaynaklı tehdit algıları yoktur. İzmir kentinde yaşayan Suriyelilerin karşılaştıkları insan güvenliği sorunları genelde İzmir’i çıkış noktası olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Avrupa’ya geçmek istediklerinden dolayı kayıt olmamaları ve insan kaçakçıları ile anlaşarak ‘karşıya’ geçmek istemelerinden dolayı fiziki güvenliklerini riske atmakta, ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlayacak haklardan mahrum kalmaktadırlar.

4. Szeged

Macaristan’da gittikçe artan göçmen karşıtı politika ve tutuma rağmen, Haziran 2015’te bu durumun Sırbistan Macaristan sınırında yer alan Szeged kentinde daha farklı yansımaları olmuştur. Szeged’de Macar hükümetinin mülteci karşıtı uygulamalarından dolayı insan güvenliği tehdit altında olan Suriyeli mültecilere destek olmak için sivil bir inisiyatif ortaya çıkmıştır. Bu inisiyatifin yaptığı çalışmaları eleştirenler olsa da kent halkının büyük çoğunluğu Suriyeli mültecilere aktif destek vermiştir. Szeged deneyimini Gaziantep ve İzmir deneyimlerinden ayıran ise Szeged kentinin transit nokta olmasından kaynaklı Suriyelilerin şehirde bir kaç gün kalıp ayrılması ve Macar hüküme-

tinin mülteci ve sığınmacıların ülkede kalış sürelerini minimum sürede tutup, kalanların ise Roszke kampında kalmasını sağlamalarıdır. Dolayısıyla, Szeged kentinde transit Suriyeliler dışında kentte yaşayan Suriyeli yoktur ve Szeged’ e yakın Roszke kampında izole bir şekilde tutulmalarıdır.

Macar hükümetinin izlediği mülteci karşıtı politika ve güvenikleştirme, kısa zamanda kamuoyunda karşılık bulmuş ve Suriyeli mülteciler Macarlar arasında bir güvenlik tehditi olarak algılanmaya başlanmıştır. Mültecilerin işlerini ellerinden alacağı, ülkede salgın hastalıklara sebep olacağı ve ekonominin zaten sıkıntılı olduğu ülkede daha büyük ekonomik krizlere mahal vereceğinden kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Zaten kendileri insan güvenliği tehditleri ile karşı karşıya iken, ülkelerine gelen mültecilerin durumlarını daha da zorlaştıracağını düşünmüşlerdir. Gaziantep ve İzmir örneklerinde de gözlemlendiği gibi Macaristan genelinde de mülteciler ile ilgili duygu ‘korku’ olarak ifade edilmektedir. Bu korku duygusu tehdit algısına ve dolayısıyla mülteci karşıtlığına dönmektedir.

Haziran 2015’te Szeged kentinin 15 km uzağındaki sınırı geçen ve park izleri alınan mülteciler, Göç Dairesi ve Sınır Polisi’nin otobüsleriyle Szeged tren istasyonuna getirildiler. Burada mültecilere onlar için açılan kamplara gidebilmeleri için 24 saat geçerli bir tren bileti verildi. Sınırdaki görevliler yabancı dil konuşmadıkları ve mültecilere verilen broşür Macarca olduğu için birçok Suriyeli dil bariyerinden ötürü yapması gerekenleri takip edememiştir. Szeged’ten Budapeşte’ye kalkan en son tren 20.45’te olmasına rağmen mülteciler tren istasyonuna getirildiğinde bu son tren çoktan kalkmış oluyordu.⁶ Bu sebeple Szeged tren istasyonu gibi kentin kamusal alanında günden güne artan bir mülteci nüfusu oluşmaya başlamıştır. Bunun mültecilerin kentte rahatsız bir görüntü oluşturması amaçlanarak yapılan bir eylem olduğunu düşünen ve daha önce Szeged’teki göçmen karşıtı 7 açık hava panosunu 14 litre beyaz boya ile boyayan ve bu esnada yoldan geçenlerin de kornalarıyla desteğini alan Márk Kékesi and Balázs Szalai isimli aktivistler, çok soğuk olan bir gecede mültecileri ısıtmak için evde demledikleri çaylar ve bulabildikleri battaniyelerle Szeged tren istasyonundaki mültecilere yardım etmeye gittiler. Sosyal medya üzerinden bir grup kurup para harici her türlü bağış talebinde bulundular.

6 Vince Ballai .2015. ‘Civil activists thwart attempts to exploit refugees in Hungary’, The Budapest Beacon, 4 Temmuz, 30 Ağustos 2017 tarihinde <http://budapestbeacon.com/featured-articles/civil-activists-thwart-attempts-to-exploit-refugees-in-hungary/25014> adresinden erişildi.

Daha çok kişiye ulaşmak adına MigSzol (Göçmenlerle Dayanışma) grubunun siyasetten bağımsız, insani yardım yürüten bir ekibi olmak için MigSzol-Szeged grubunu kurdular. MigSzol-Szeged insani yardım ve toplumsal farkındalığı arttırmak amacıyla başlamış olan gruba gönüllüler de katılmıştır.⁷

MigSzol-Szeged, tren istasyonunun önündeki tramvay durağında gelen yardımları mültecilere ulaştırmaya başlamıştır. Yaptıkları çalışmalar yerel yönetimin dikkatini çekince, MigSzol-Szeged'in koordinatörleri Szeged Belediye Başkanı tarafından davet edilmişlerdir. Bu görüşmeden sonra Szeged Belediyesi de bu yardımların bir parçası olmak istemiş, yardımların politik olarak kullanılmayacağı koşuluyla belediyeden yiyecek-içecek dağıtımının daha kolay yapılması amacıyla küçük tahta bir kulübe, mültecilerin iletişimini kolaylaştırmak için ücretsiz WIFI, portatif tuvalet kabini ve gelen yardımları depolayabilecekleri boş bir okul binası gibi talepler Belediye tarafından 24 saat gibi kısa bir sürede karşılanmıştır.⁸

Tüm bu faaliyetler kentte yaşayan muhalif kesimin bile desteğini alma-ya başlamıştı. Mültecilerin şehrin birçok yerine dağılmış etrafta dolaşmalarındansa, belli bir bölgede burada ihtiyaçlarının giderilmesini tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Öte yandan, yapılan yardım faaliyetlerine karşı çıkan tren istasyonu etrafındaki bazı küçük esnaf, taksi şoförleri ve bazı vatandaşlar MigSzol-Szeged gönüllülerinin yaptıkları çalışmaları eleştirmişlerdir. MigSzol-Szeged'in yaptığı çalışmaları desteklemeyen yerel halk "mültecilerden önce, Macarların Macarlara yardım etmesi gerektiğini, önce kendi içlerinde dayanışma sağlamaları gerektiğini" ifade etmişlerdir. MigSzol-Szeged tarafından yapılan yardımlar 3 ay devam etmiş, Macar hükümetinin sığınmacı akınına durdurmak için Sırbistan-Macaristan hattına çektiği 175 kilometrelik jiletli tel örgülerle mültecilerin Macaristan'a girişlerinin kesilmesi ile son bulmuştur.

5. Sonuç

Bu çalışmada ele alınan üç kent Suriyeli mültecilerin göç hareketinin üç farklı noktasında yer alan kentlerdir. Gaziantep Suriyelilerin kaçtıkları ilk giriş noktası olarak Suriyeli mültecilere ev sahipliği yaparken; İzmir Suriyelilerin Türkiye'den çıkış noktası, Szeged ise Batı Balkanlar göç rotasında transit noktası olarak göç yolunda yer almıştır. Gaziantep örneğinde 2011 yılından

7 Márk Kékesi ile Kişisel Görüşme, 26 Ağustos 2017

8 Márk Kékesi ile Kişisel Görüşme, 26 Ağustos 2017

beri şehrin tüm kamusal alanlarını Suriyelilerle paylaşan kent halkının güvenlik algılarıyla, Türkiye'den çıkış noktası olarak görülen ve Suriyelilerin kısa dönemli olarak kaldıkları İzmir kentinin ve transit nokta olan ve gelen Suriyelilerin birkaç gün kaldıkları Szeged kentindeki halkın güvenlik algıları çok farklıdır. Gaziantep ve İzmir'de Suriyelilerin kamusal alanlarda görünürlüğünün artması yerel halkın endişelerini artırırken, Szeged'de Suriyelilerin tren istasyonu çevresinde yerleşmesi halkı rahatlatmıştır. Suriyeli mülteciler tarafından bakıldığında ise yaşadıkları evlerin kötü koşullarından, iş ve sosyal güvenlik imkanlarının azlığına ve yerel halkın önyargılarına kadar pek çok insan güvenliği tehditi ile karşılaşmaktadırlar.